

ALFÖLDY JENŐ

Találkozások a verssel**Költészetnap meditáció**

Néhány öreg barátommal együtt elmondhatom magamról, hogy szerencsés időben adatott meg nekem a versek fölötti bábáskodás. A hatvanas esztendő vége s a hetvenes évek nagy ideje volt a magyar költészetnek. Olyan művek megjelenésének lehettem tanúja (olykor szerkesztőségi asszisztense is), mint Nagy Lászlónak a régi paraszti világot megrendítően búcsúztató *Zöld angyala*, mint a szerelem és az egyéniség jogainak visszaperlése a személyiségvesztő társadalomtól, a *Menyegző*, a magyar költő helyzetéről metaforikus képet adó *Versben bujdosó* – s még annyi alapmű kultúránk e jelentős korszakából. Korszakos vers volt Kálnoky László Shakespeare-álarcos vallomása ugyancsak a meg nem alkuvásról, a *Hamlet elkallódott monológja*. Ráismerés volt a *De profundis* is – a költő maradandó elégtétele a percnyi megaláztatásokért s a még öregkorban is sajgó szerelmekért. S mekkora élmény volt Zelk Zoltán *Sirálya*, ez a szabadságot-szerelmet sirató ének az 1956 utáni szabadságvesztés könnyeinek kráterével: „Vak szemgödör. Halott sirály.”

Ebben a korban születtek Illyés Gyula öregkori nagy költeményei, a többi közt a nem felejthető *Gyermekkorom lángjai*, a *Gyermekkorom zivatarai*; a magyar „provincia” fájdalmaival világviszonylatban szemlélő *Koszorú*. Vagy „titkos” kedvencem, a *Finom fül magányos házbán* – olvassa el, aki nem ismeri. Ennél szebb vers nincs, ahogy a forradalom utáni magára maradás és dacolás költeményénél sincs, címe: *Levél a partról*. Azokban az évtizedekben csak az Irodalmi Újság sárguló, töredezett lapjairól vagy írópéppel, tollal írt másolatban ismerhettük 1956 jelképét, az *Egy mondat a zsarnokságról* paradox szabadság-ódáját. A nyolcvanas évek vége felé láthattuk csak könyvlapokon, de addig is ott volt mindnyájunk tudatában, kik éltünk a *szép szó* kenyerével.

Találomra tallóznak a hatvanas évek eleje óta felgyűlt versemlékeimben; némelyiket már kéziratból ismertem. Még ma is az első olvasás izgalmát érzem, ha rálapozok Vas István elektromos feszültséggel telt, mégis higgadtan bölcs *Medárdjára*. Mostanában gyakran járt az eszemben e kiváló költőnkől a *Teleki Pál emlékezete* is, melyet bizonyára a „műveltek” közül sem sokan ismernek, a politikaformáló műhelyekben, így a parlamentben sem. Szívből ajánlom a bölcs honatyáknak és más felelősöknek, akik szobraink sorsáról döntenek.

Tornai Józseftől most gyönyörű versparafraízis tolul emlékezetembe, az *Ekhnaton naphimnusa*, amelyet igen-csak érdemes összevetni Nemes Nagy Ágnes Ekhnaton-költeményeivel, mert kártékony rögeszmék fertőzik irodalmi tudatunkat az emberi ösztönök és a tudat világát feltáró eszmélet-versek összebékíthetlenségéről. S ne jutna eszembe Tornai sok nagy verse közül a *Bartók*, amelyet a XX. századi magyar kultúra kulcsversei közé tartozónak vélek, épp úgy, mint Illyés Gyula, Kassák Lajos vagy Vas István *Bartók-verseit*? Vagy az imént megidézett Nemes Nagy Ágnes művei közül például a *Fákat*, a *Gejzirt* vagy az *Éjszakai tölgyfát*? Testvériségben élni a természet lényével már annyi, mint emberibb emberré válni... S hány Csóóri Sándor-vers vált felejthetlenné, köztük a merészen ívelő *Sirályvonal*, a reményt adó *Jóslás a te idődről*, a pimasz hatalomnak odavágott *Sóvárgás nemlétező sárkány után!* Szécsi Margittól az *Európa madarai*, ez az Európai Uniót megálmódó himnusz! Jékely Zoltán szívbe markoló elégiája, az *Óda a gyászlovak emlékezetére*, vagy kései verse arról a mementós kardról, amellyel Frangepánt lefejezték! Csillogó humorú mesekölteménye, amelyben megálmódta, hogy az imádott Erdély egyszer majd mégis föllélegezhet, mert megdől a zsarnokság – bekövetkezik a *Sárkányölés Csomaszentgyörgyfalván*.

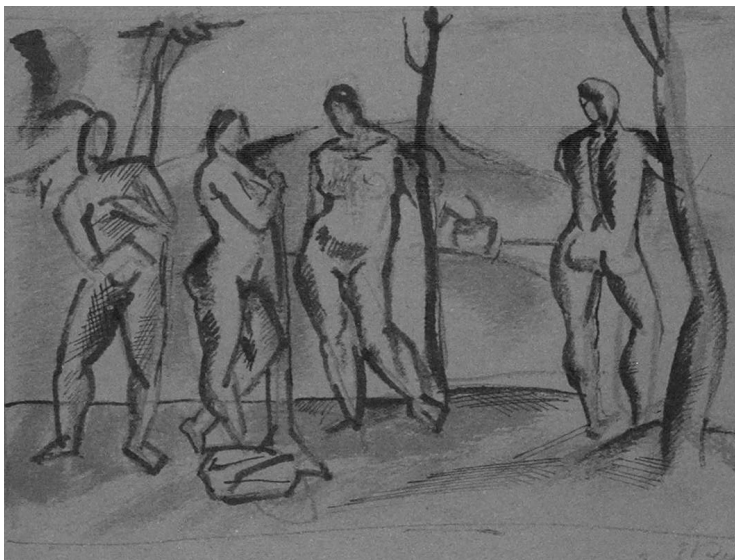
A szerkesztőségbe, ahol dolgoztam, a hetvenes évek elején küldte Párizsból szép, dőlt betűs kézírással a sokáig hallgatag, de váratlanul termőre fordult költő, Pilinszky János a felejthetetlen szabad verseit. Egy kifosztott sors, mégis nagyszerű élet summázatait vetette papírra bennük. A szelídség erőfölényét bámulom a brutalitás fölött: „ott mintha egy bárány / tört-zúzott volna, / ott valami nagy szelídség / azt mondta: megítéllek téged”.

Föltűnik, hogy ebben a korban vált gyakorivá az öregséggel kiteljesedő költői életmű. Régebben a hatvanas éveiben őszikéit író Arany János s az alig több mint ötven esztendőt élt Kosztolányi és Babits tudósított minket az idős ember érzésvilágáról. A hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek óta ismertük meg versből az élet késő őszidejét, annak minden szép szomorúságával. Először Füstét, Kassákét, Áprilyét... Irodalmunk doyenje most Takáts Gyula – köszöntsük őt külön is. Újdonság ugyancsak, hogy a férfiakkal végre azonos szellemi rangon szólalnak meg a hölgyek. A régi, tétova kezdemények után, úgy vélem, a Radnóti által bátorított Hajnal Annával indult el a jelentős költőnk egyre tekintélyesebb sora. Tőle származik ünnepi versélményeim egyike, a *Tiszta, tiszta, tiszta*. És Rab Zsuzsa, Gergely Ágnes, Székely Magda, Mezey Katalin, Rakovszky Zsuzsa, Tóth Erzsébet... A sajtót nézve lassan úgy fest, hogy a hölgyek javára billen a mérleg, anélkül, hogy a líra „elnőiesedne”.

Végére járni nem, csak félbehagyni tudnám az emlékezést. Orbán Ottó életműve oly magas ívet húzott fel az égre, mint a szivárvány. Műve magyar és világirodalom. A soproni „végeken” működik még ugyancsak sokoldalú poéta Kerék Imre személyében. Idébb Ferencz Győző, Csontos János, Erdélyben Kovács András Ferenc a költészet Óza. Szepesi Attila egy vágáns-diák érzékével szólaltatja meg korunk középkorias haláltánc-tüneteit. S ne szólnék Mezei András *kettős kötöttségéről*, ami József Attilával szólva *kettős kincs* és *kettős teher*?

Hogy is mondja *Számadásában* Kálnoky? „Tudatra vágyakoztál, s földi létre / az öntudatlanság ege helyett. / Megérte? S én szólok: »Igen, megérte, / hisz egy időben élhettem veled!«”

Én Weöres Sándor *Psychéjéről* éreztem így: de jó, hogy az évszázad e remekének kortársa lehettem. Egy nagyszerű nő született ezzel a könyvvel, azóta tudom: nem papok, nem katonák, nem bankfiúk, hanem a nőiség váltja meg egyszer a világot. Psyché a holnap forradalmára. Ma még csak tiltakozik az értékek fejtetőre állí-

tása ellen, de egyszer majd ő győzi le a Metternich-utódok zsoldosait, hivatalnokait. Meg a giccset.

A hatvanas-hetvenes évek nagy költői esemény- és élménysorozata Juhász Ferenc *József Attila sírja* című látomásversével kezdődött. Ki törődik ma már a botrány füstjével-porával, mely akkor a prüdek és ostobák ágáló mozdulataitól felkavarodott! A teremtő képzelet és a lelki szabadság lázadása volt az a nagy vers, és az igazi József Attila késői győzelme is: az ő zseniális kérdéseire adott méltó, mélylélektani válasz.

Nem voltam még irodalmi lap munkatársa, csak afféle „nyájas olvasó”, amikor egy lapban rábukkantam Rába György kis versére. Nevét azóta mindenütt keresem, s mindig valami titkot fedezek föl műveiben, *amivel* jól elvagyok egy ideig. A *Gyerekrájk*, a *Pisztráng*, a *Káromlás Scott kapitányért...* S mennyi meglepetés azóta is, minden újabb kötetében! Megannyi alászállás a gondolatok és az ösztönök tárnáiba – ulisszeszi utazások a lélek alvilágába, az álmokba, találkozások rég meghalt emberek lelkeivel, és kimerészkedések a szörnyek közt a lét nyílt vizeire.

Apai barátom, Benjámín László nagy verseiben úgy ismertem rá titkaimra, mint saját nemzedékem vallomásos műveiben. *A farkasok-nevelte fiút* mintha rólunk írta volna. Szellemi örökösei önmegszólító versét is bizvást magukra vehetik: „Szóltál – ha már mást nem tehetél” (*Buga Jakab énekei*). A „revizionistaként” elképzelt nemzedékváltás – „Itt a váltás, kezdjétek fiúk” (*Tengerek fogságában*) – sajnos elmaradt, s most vagyunk, ahogy vagyunk.

No és a közelebbi évjáratom költői? Utassyról hallgatnék talán, aki oly sokszor kínálta meg olvasóit a szabadság és a hazaféltés tiltott, majd nagy nehezen „túrt” gyümölcseivel? Marsall Lászlóról, aki a karanténban

tartott avantgárd merőben más hangján pengetett hasonló húrokat? Kiss Annáról, a lélek boszorkányosan tündéri bábjátékosáról? Bella Istvánról, aki a barátom volt, versei által jóval előbb, mint a közös hétköznapokban? A szellemi életünkben tartósan jelen levő Hamlet-életérzést kommunikációs kérdésként, formakérdésként megélő Tandori Dezsőről

ne szólnék – vagy éppen a hatalomnak kesztyűt dobó, a „kizsartolt, nevetséges életű” nemzedék életérzésével tüntető Petri Györgyről? A mindig meglepő érzékenységgű Ágh Istvánról? Az „elkényeztetett ifjúság” hamis vádjával perló Baranyiról? A mélyhagyományt korszerű dalokban megszólaltató Veress Miklósról? Hallgathatnék-e a hetvenes-nyolcvanas évek költő-dandyjéről, Páskándiról, akinek malíciájából és ki-kirobbanó szenvedélyességéből a Duna-deltai büntetőtáborok zord szele csapott meg? S a többiekről, akiknek annyi sem adatott meg, hogy nyelvi és lelki hazájuk azonos legyen a földrajzi hazával – Szilágyi Domokostól Kányádi Sándorig, Tózsér Árpádtól Tolnai Ottóig?

A hatvanas évek derekán került a kezembe egy könyvesboltban Csanádi Imre kötete, az *Ördögök szekerén*. A *Halottvivők énekénél* nyílt ki. Az volt még nagy találkozás a költészettel! Számos kedvencem közül mostanában ő a legkedvesebb.

Neked is kívánok ilyen találkozásokat, kedves olvasó. Nem mondom, hogy „bezzeg a régiek”! Szeressük az újakat is – őket is föl kell fedezni.